

rozwiązanie, które zakłada, że w określonym czasie w szkole nie są prowadzone zajęcia z podziałem na poszczególne lekcje, lecz są one realizowane metodą projektu.

Przy realizacji projektu wskazane jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole podstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji¹.

Działalność edukacyjna szkoły określona jest przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela. Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki edukacyjnej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie do wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych dzieli się na dwa etapy edukacyjne: I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III – edukacja wczesnoszkolna, która jest realizowana w formie kształcenia zintegrowanego oraz II etap edukacyjny obejmujący klasy IV–VIII, podczas którego są realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) drugi język obcy nowożytny;
- 4) muzyka;

¹ Ustawa dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2016 r. poz. 64 i 1010).

- 5) plastyka;
- 6) historia;
- 7) wiedza o społeczeństwie;
- 8) przyroda;
- 9) geografia;
- 10) biologia;
- 11) chemia;
- 12) fizyka;
- 13) matematyka;
- 14) informatyka;
- 15) technika;
- 16) wychowanie fizyczne,
- 17) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 18) wychowanie do życia w rodzinie²;
- 19) etyka;
- 20) język mniejszości narodowej lub etnicznej³;
- 21) język regionalny – język kaszubski.

I etap edukacyjny – klasy I–III – kształcenie zintegrowane

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspieranie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest poprzez proces wychowania i kształcenia, co umożliwi dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. Wsparcie kształcenia na tym etapie ukierunkowuje edukację na realizację naturalnych potrzeb rozwojowych każdego ucznia, respektując jego podmiotowość i autonomię w procesie budowy indywidualnej wiedzy, stopniowego przejścia od dzieciństwa do początków okresu dorastania. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na drugim etapie edukacji.

Do zadań szkoły w zakresie edukacji wczesnoszkolnej należy:

- 1) wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka polegające na organizowaniu sytuacji edukacyjnych, eksperymentów naukowych i doświadczeń, wpływających na jego postęp we wszystkich obszarach rozwojowych: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym;
- 2) zapewnienie prawidłowej organizacji zabawy, nauki i odpoczynku dla uzyskania

²Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 395).

³ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2014 r. poz. 263).

3. doceniali wartość rodziny, znali zadania, jakie ona pełni;
4. uznawali godność człowieka;
5. poszukiwali, odkrywali i dążyli do osiągnięcia celów życiowych i wartości ważnych dla odnalezienia własnego miejsca w rodzinie i w świecie;
6. uczyli się szacunku dla dobra wspólnego jako podstawy życia społecznego;
7. kształtowali w sobie postawę dialogu, umiejętność słuchania innych i rozumienia ich poglądów, umieli współdziałać i współtworzyć dojrzałe więzi osobowe.

Etyka

Zasadniczym i najogólniej sformułowanym celem edukacji etycznej w szkole podstawowej jest budzenie i rozwijanie refleksyjności i wrażliwości aksjologicznej ucznia oraz kształtowanie postawy szacunku, otwartości, współdziałania i odpowiedzialności.

Zadaniem nauczyciela jest takie organizowanie sytuacji edukacyjnych, aby uczniowie mogli wyrażać swoją naturalną ciekawość i angażować się w namysł nad moralnością oraz aby angażowali się w działania na rzecz innych i wspólnie z innymi.

Jednym z najbardziej elementarnych i powszechnych przejawów moralności są oceny moralne. Ważne jest, aby uczniowie byli świadomi, że formułowanie ocen moralnych dotyczących faktycznych zdarzeń i osób, wymaga taktu, wrażliwości aksjologicznej, wnikliwości i wiedzy. Należy równocześnie podkreślić, że uczenie się odpowiedzialnego formułowania i wyrażania ocen jest bardzo ważną umiejętnością stanowiącą istotny aspekt kształcenia (samokształcenia) i wychowywania (samowychowania) – umiejętność ta jest również ważnym aspektem odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu społecznym.

Język mniejszości narodowej lub etnicznej

Zadaniem szkoły w zakresie języków mniejszości narodowych i etnicznych jest wspomaganie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju ucznia przez wzmacnianie poczucia jego tożsamości kulturowej, historycznej, etnicznej lub narodowej.

Nauczanie języka mniejszości narodowej lub etnicznej powinno być wspierane przez uczenie zwyczajów, obyczajów oraz właściwych zachowań w środowisku rodzinnym, lokalnym i szkolnym.

Rolą nauczyciela jest uświadamianie uczniom, że wspólnoty, takie jak rodzina, środowisko lokalne i ojczyzna, stanowią wielką wartość w życiu każdego człowieka i że każdy ma wobec tych wspólnot obowiązki.

Ponadto nieodłącznym elementem pracy szkoły jest też kształtowanie szacunku do swego języka ojczystego.

Język regionalny – język kaszubski

Edukacja kaszubska jest procesem, w ramach którego kształtuje się językowa, kulturowa i tożsamościowa świadomość dziecka i młodego człowieka. Partnerem w tym procesie powinna być rodzina ucznia, środowisko lokalne i regionalne.

Dla wspólnoty Kaszubów ważne jest trwanie i rozwój języka kaszubskiego jako szczególnego dobra i kultury kaszubskiej rozumianej jako dziedzictwo Kaszubów. Kultura rozumiana jest jako materialne wytwory i niematerialne (duchowe i symboliczne) dziedzictwo.

Edukacja kaszubska przebiega w dwóch dopełniających się obszarach: nauki języka kaszubskiego oraz nauki wiedzy o języku i kulturze kaszubskiej, dlatego treści kulturowe (w tym treści historyczne) i wiedza o języku ujmowane są w sposób całościowy i traktowane jako towarzysze nauce języka kaszubskiego.

Podstawa wspiera symetryczną dwujęzyczność Kaszubów. Zasada symetryczności jest realizowana przez stwarzanie szczególnych warunków edukacyjnych, które zapewnią jednakowy prestiż dla języka polskiego (zwłaszcza wtedy, gdy jest on pierwszym językiem ucznia) jako języka państwowego (i narodowego w zależności od identyfikacji narodowej ucznia i jego rodziny) i języka kaszubskiego (zwłaszcza wtedy, gdy jest on drugim i kolejnym językiem ucznia) jako regionalnego (i etnicznego, w zależności od identyfikacji etnicznej ucznia i jego rodziny).

Celem edukacji kaszubskiej jest kształtowanie językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości ucznia w partnerstwie z rodziną, środowiskiem lokalnym i regionalnym. W szczególności cel ten realizuje się przez:

- dostarczenie i pogłębienie wiedzy o języku, literaturze, piśmiennictwie, tradycji, obrzędach, historii, religii, architekturze, muzyce, malarstwie, szeroko rozumianej sztuce (w tym sztuce ludowej), a także codzienności Kaszubów z uwzględnieniem specyfiki lokalnej i geograficzno-przyrodniczej,
- kształtowanie umiejętności językowych dla potrzeb komunikacji międzyludzkiej, dostępu do dziedzictwa kulturowego (piśmiennictwa, literatury, muzyki, itp.) i twórczego rozwoju potencjału własnego ucznia,
- kształtowanie pozytywnego stosunku do języka i kultury kaszubskiej,
- kształtowanie postawy zaangażowania w rozwój środowiska geograficzno-przyrodniczego, kulturowego i społecznego Kaszub i Pomorza,
- kształtowanie otwartości na inne kultury Pomorza, kulturę polską i europejską.

I ETAP EDUKACYJNY: KLASY I–III EDUKACJA WCZESNOSZKOLNA

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Cele ogólne edukacji wczesnoszkolnej zostały opisane w odniesieniu do czterech obszarów rozwojowych dziecka: fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego. Cele te uczeń osiąga w procesie wychowania i kształcenia, poprzez rozwój prostych czynności praktycznych i intelektualnych w czynności bardziej złożone. Zbiór celów ogólnych przedstawia fundament, na którym oparta będzie początkowa praca na II etapie edukacji w klasach IV–VIII: zachowania, sprawności, umiejętności, wiedzę początkową.

- e) zna formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki;
- f) zna i stosuje formy grzecznościowe w kontaktach międzyludzkich;
- g) tworzy w formie ustnej i pisemnej: kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie i opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie;
- h) dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych;
- i) przejawia wrażliwość estetyczną w wypowiedziach inspirowanych twórczością dla dzieci, tworzy, przekształca i rozwija swoje wypowiedzi;
- j) uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie;
- k) poszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z tekstami literackimi i innymi tekstami kultury;
- l) zna alfabet: rozróżnia litery, głoski, znaki fonetyczne; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, oddziela zdania w tekście i poprawnie je zapisuje (zgodnie z elementarnymi zasadami ortografii i interpunkcji);
- l) pisze czytelnie i estetycznie;
- m) przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu; w miarę swoich możliwości samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe.

3) Kształcenie literackie i kulturowe. Uczeń:

- a) w tekście literackim wybiera określone fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów;
- b) czyta i recytuje, z uwzględnieniem interpunkcji, intonacji, akcentów, poprawnej wymowy;
- c) wykorzystuje teksty literackie do tworzenia własnych wypowiedzi;
- d) czyta wskazane teksty literackie i wypowiada się na ich temat.

11. Edukacja językowa. Język regionalny – język kaszubski.

1) Osiągnięcia w zakresie znajomości środków językowych.

Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych dotyczących jego samego, najbliższego otoczenia i przeżywanej codzienności, umożliwiającym realizację wymagań ogólnych w zakresie następujących obszarów tematycznych:

- a) ja i moi bliscy: rodzina, przyjaciele;
- b) mój dom, pomieszczenia, meble, sprzęty użytku codziennego;
- c) jedzenie, artykuły spożywcze, owoce i warzywa, posiłki i potrawy;
- d) moja szkoła; moja klasa, przybory szkolne;
- e) przyroda wokół mnie;
- f) czas: kalendarz, pory roku, miesiące, dni tygodnia;
- g) Kaszuby, moje środowisko lokalne, moja miejscowość na mapie Kaszub i Polski;
- h) popularne i tradycyjne zawody związane z życiem na Kaszubach;
- i) zakupy, sklep, rynek, targowisko;
- j) mój dzień (plan dnia), mój czas wolny, wakacje;

- k) moje zainteresowania, zabawy i zabawki dziecięce;
 - l) święta i tradycje (Gòdë i Jastrë);
 - ł) świat baśni i wyobraźni, bohaterowie bajek i mitów kaszubskich.
- 2) Osiągnięcia w zakresie rozumienia wypowiedzi ustnych. Uczeń:
- a) rozumie proste wypowiedzi ustne artykułowane wyraźnie, powoli, przekazane w standaryzowanej odmianie języka kaszubskiego lub w jego domowej (lokalnej) odmianie, odnoszące się do zakresu opisanego w wymaganiach szczegółowych;
 - b) rozróżnia wypowiedzi w domowej (lokalnej) odmianie języka kaszubskiego od wypowiedzi w odmianie standaryzowanej (literackiej);
 - c) reaguje ruchem, gestem i słownie na polecenia;
 - d) rozumie sens krótkich wypowiedzi, opowiadań, bajek i historyjek oraz prostych piosenek i wierszyków i innych tekstów, szczególnie gdy są wspierane, np.: obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami, dodatkowymi dźwiękami;
 - e) rozumie sens tekstu, szczególnie gdy jest wspierany obrazem lub dźwiękiem;
 - f) znajduje określone informacje w usłyszonym tekście;
 - g) potrafi odróżniać ważne i mniej ważne informacje w usłyszonym tekście.
- 3) Osiągnięcia w zakresie rozumienia wypowiedzi pisemnych. Uczeń:
- a) rozumie sens tekstu, szczególnie gdy jest wspierany obrazem lub dźwiękiem;
 - b) znajduje określone informacje w tekście pisany;
 - c) poprawnie czyta bardzo krótkie teksty literackie;
 - d) czyta proste nieliterackie teksty;
 - e) podczas czytania uwzględnia dykcję, pauzy i akcent.
- 4) Osiągnięcia w zakresie tworzenia wypowiedzi ustnych (mówienie). Uczeń:
- a) tworzy wypowiedzi w kaszubskim języku standaryzowanym lub jego odmianie domowej (lokalnej);
 - b) wygłasza z pamięci krótkie teksty w języku kaszubskim: wiersze, rymowanki, piosenki z repertuaru dziecięcego – samodzielnie lub w grupie;
 - c) tworzy krótkie wypowiedzi ustne na wcześniej omówione tematy, stosując poprawną artykulację głosek kaszubskich.
- 5) Osiągnięcia w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnych. Uczeń:
- a) zapisuje proste wyrazy, wyrażenia i zwroty;
 - b) pisze proste i krótkie zdania według wcześniej poznanych schematów;
 - c) pisze, wykazując znajomość alfabetu kaszubskiego, rozróżnia litery i znaki diakrytyczne;
 - d) pisze, stosując w tekstach elementarne zasady ortografii kaszubskiej i interpunkcji.
- 6) Osiągnięcia w zakresie reagowania na wypowiedzi. Uczeń:
- a) potrafi adekwatnie reagować na usłyszaną wypowiedź;

- b) wykazuje aktywność podczas słuchania;
 - c) potrafi odpowiedzieć na zadane proste pytanie;
 - d) stosuje podstawowe zwroty grzecznościowe typowe dla kultury kaszubskiej (np. wita się i żegna, dziękuje, prosi, przeprasza);
 - e) zadaje pytania i udziela odpowiedzi stosując przyswojone schematy językowe;
 - f) przedstawia siebie i inne osoby;
 - g) potrafi komunikować się z otoczeniem, posługując się poznanym zasobem środków językowych.
- 7) Osiągnięcia w zakresie przetwarzania wypowiedzi. Uczeń:
- a) nazywa w języku kaszubskim przedstawione w materiałach wizualnych i audiowizualnych obiekty (np. osoby, zwierzęta, przedmioty) i czynności;
 - b) podaje w języku polskim znaczenie słów, wyrażeń lub zwrotów sformułowanych w języku kaszubskim;
 - c) podaje w języku kaszubskim znaczenie słów wyrażeń lub zwrotów sformułowanych w języku polskim;
 - d) przekazuje w języku polskim ogólny sens tekstu wysłuchanego w języku kaszubskim;
 - e) nie miesza w mowie słów i zwrotów kaszubskich i polskich;
 - f) potrafi ustnie i przy pomocy nauczyciela dokonać charakterystyki postaci w języku kaszubskim w odmianie standaryzowanej lub domowej (lokalnej);
 - g) opowiada o wydarzeniach z życia codziennego;
 - h) potrafi powiedzieć kilka słów lub zdań na temat obrazka, przedmiotu czy osoby;
 - i) w krótkich tekstach literackich kaszubskojęzycznych potrafi wyodrębnić elementy świata przedstawionego, potrafi po polsku przedstawić ich sens.
- 8) Kształcenie w zakresie treści kulturowych. Uczeń posiada podstawowe informacje w zakresie treści kształcenia:
- a) perspektywa świata: moja miejscowość, moja gmina i mój powiat na Kaszubach, mój region (elementy geografii i przyrody regionu);
 - b) przestrzeń regionu: architektura lokalna i obiekty zabytkowe typowe dla kultury lokalnej;
 - c) geografia literacka: moja wieś, miasto, gmina, powiat w legendach i innych tekstach literackich;
 - d) symbole Kaszub: godło flaga, hymn;
 - e) świat i ludzie w Biblii dla dzieci, mitach i legendach;
 - f) rok obrzędowy na Kaszubach: Gòdë, Jastrë, obchodzenie świąt w mojej rodzinie;
 - g) obrzędowość rodzinna: ślub, wesele, narodziny, urodziny; tradycja chleba;
 - h) wartości w kaszubskich bajkach (jak mądrość, przyjaźń, itp.);
 - i) kaszubskie gry i zabawy dziecięce;
 - j) morze i ziemia w legendach i przysłowiach;
 - k) praca związana z morzem i z uprawą ziemią;

- l) sztuka ludowa i rzemiosło użytkowe na Kaszubach (np. zabawki ludowe, tradycyjne malarstwo na szkle, tkactwo na ramkach, kwiaty papierowe, rzeźba w glinie);
- ł) haft kaszubski (kolorystyka, wzornictwo na odzież);
- m) kuchnia i tradycje kulinarne na Kaszubach; tradycyjne przetwórstwo kaszubskie (np. wyrabianie masła);
- n) edukacja międzykulturowa: różnice między polskimi a kaszubskimi tradycjami Bożego Narodzenia, dialog międzywyznaniowy (świątynie chrześcijańskie na Pomorzu, Boże Narodzenie w tradycjach chrześcijańskich);
- o) wycieczki edukacyjne w miejsca lokalne i do muzeów lokalnych oraz warsztaty regionalne związane tematycznie z omawianymi obszarami.

Lektury:

Jan Brzechwa, *Brzechwa dzieciom* (tłum. na kaszubski: T. Fopke)

Tomasz Fopke, wybór wierszy i piosenek

Stanisław Janke, *Krójczy pójczy*

Stanisław Janke, *Żużónka jak mrzónka. Kołysanka z marzeń*

Janusz Mamelski, *Żęcé dzecy. Życie dzieci. Kaszubskie wierszyki dla dzieci*

Alojzy Nagel, *Bajki i bajeczki. Bójczy i bójeczki*

Alojzy Nagel, wybór opowiadań

Bernard Sychta, *Kaszëba bël mój tatk*

Ewa Warmowska, wybór wierszy i opowiadań

Marzena Dembek, *Mój słowôrz*

12. Etyka.

- 1) Osiągnięcia w zakresie rozumienia podstawowych zasad i pojęć etyki. Uczeń:
 - a) ma świadomość, że jako osoba ludzka posiada swoją niezbywalną godność oraz że wszystkie inne osoby także posiadają taką godność;
 - b) odkrywa wolność jako wartość przypisaną osobie, także osobie w jego wieku;
 - c) dostrzega, że granice jego wolności wytycza godność i dobro innych osób, np. z kręgu rodziny, klasy, rówieśników;
 - d) odkrywa, że jego wybór rodzi konsekwencje, które dotyczą jego samego;
 - e) próbuje dostrzegać, że każdy podejmowany w sposób wolny wybór wymaga wzięcia odpowiedzialności;
 - f) dostrzega, że lepiej poznaje siebie, bardziej się rozwija i czerpie szczęście w relacji z innymi osobami niż w samotności;
 - g) odkrywa, że współtworzy grupy, które można nazwać wspólnotą i które są mu szczególnie bliskie, np. rodzinę, klasę, naród;
 - h) ma świadomość, że każdej osobie ludzkiej, także jemu, należy się szacunek, że szacunkiem należy obdarzać także wspólnoty osób – rodzinę, klasę, naród (ojczyznę), religię – a także symbole tych wspólnot;
 - i) w otaczającym go świecie oraz w świecie poznawanych tekstów (ksiązek,

Praca nauczyciela języka mniejszości narodowej lub etnicznej w klasach IV–VIII polega na tworzeniu sytuacji sprzyjających rozwojowi zainteresowań uczniów i ich świadomego uczestnictwa w kulturze.

Nauczyciel w organizowaniu procesu dydaktycznego jest zobowiązany do stosowania rozwiązań metodycznych, które zapewnią integrację kształcenia literackiego, językowego i kulturowego uczniom będących na różnych poziomach rozwoju intelektualnego. W swojej pracy powinien wykorzystywać metody aktywizujące m.in. dyskusję, debatę, dramę, projekt edukacyjny, które wspomagają rozwój samodzielnego docierania do informacji i prezentowania efektów kształcenia przez uczniów.

JĘZYK REGIONALNY – KASZUBSKI

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Znajomość środków językowych.

Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów wskazanych w wymaganiach szczegółowych.

II. Rozumienie wypowiedzi.

1. Rozumienie wypowiedzi ustnych (rozumienie ze słyszenia).

Uczeń rozumie proste wypowiedzi ustne artykułowane wyraźnie, w standaryzowanej kaszubszczyźnie lub jej domowej (lokalnej) odmianie, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych,

2. Rozumienie wypowiedzi pisemnych (czytanie).

Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Tworzenie wypowiedzi ustnych (mówienie).

Uczeń samodzielnie formułuje krótkie, proste, spójne i logiczne wypowiedzi ustne w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

2. Tworzenie wypowiedzi pisemnych (pisanie).

Uczeń samodzielnie formułuje spójne i logiczne wypowiedzi pisemne w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

IV. Reagowanie na wypowiedzi.

Uczeń uczestniczy w rozmowie i w typowych sytuacjach reaguje w sposób zrozumiały, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej. Wypowiada się ustnie lub w formie prostego tekstu pisanego, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

V. Przetwarzanie wypowiedzi.

Uczeń zmienia formę przekazu ustnego lub pisemnego w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

VI. Kształcenie w zakresie treści kulturowych.

1. Perspektywa świata: Kaszuby, Pomorze – geografia i przyroda regionu.
2. Przestrzeń architektoniczna i historyczna regionu.
3. Geografia literacka regionu.
4. Symbole Kaszub.
5. Świat kaszubski, społeczność i ludzie w literaturze.
6. Rok obrzędowy, obrzędowość rodzinna i wspólnotowa.
7. Wartości w kaszubskiej literaturze.
8. Skarby Kaszub.
9. Znaczące postaci i fakty historyczne wpisane w literaturę i kulturę kaszubską.
10. Morze i ziemia kaszubska.
11. Praca.
12. Sztuka ludowa i rzemiosło użytkowe.
13. Haft kaszubski i regionalny.
14. Współczesne życie społeczno-kulturowe Kaszubów.
15. Edukacja międzykulturowa.
16. Wycieczki edukacyjne i warsztaty regionalne związane tematycznie z omawianymi obszarami.

Treści kształcenia – wymagania szczegółowe

1. Osiągnięcia w zakresie znajomości środków językowych.

Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację wymagań ogólnych w zakresie następujących obszarów tematycznych:

- 1) człowiek, ludzie, relacje międzyludzkie;
- 2) miejsce zamieszkania;
- 3) pożywienie;
- 4) szkoła, edukacja;
- 5) świat przyrody;
- 6) czas, kalendarz, rok obrzędowy;
- 7) Kaszuby, Pomorze, Polska, Europa, świat;
- 8) praca ludzi, praca typowa dla regionu;
- 9) handel, usługi;
- 10) czas wolny, wakacje, podróże, sport;
- 11) zainteresowania;
- 12) kultura, tradycje, wielokulturowość, media;
- 13) świat społeczny realny i wyobrażony (np. mitologia kaszubska, fantastyka);

- 14) różne teksty i przekazy kulturowe (film, teatr, wernisaż, wystawa);
- 15) zdrowie i higiena.

2. Osiągnięcia w zakresie rozumienia wypowiedzi ustnych.

Uczeń rozumie proste wypowiedzi ustne (np. rozmowy, wiadomości, komunikaty, ogłoszenia, instrukcje) artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka kaszubskiego oraz:

- 1) potrafi aktywnie słuchać, rozpoznać intencję mówiącego, reaguje na polecenia;
- 2) dostrzega związki między usłyszanymi informacjami, potrafi słuchać osób uczestniczących w dyskusji i odpowiadać na argumenty;
- 3) potrafi przekazać sens wysłuchanego komunikatu;
- 4) potrafi wykorzystać treść usłyszanego komunikatu w działaniu;
- 5) krytycznie odnosi się do usłyszanych wypowiedzi;
- 6) określa kontekst wypowiedzi (np. formę, czas, miejsce, sytuację, uczestników);
- 7) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi;
- 8) rozpoznaje w usłyszanych tekstach części mowy, rozpoznaje rodzaje gramatyczne, przypadki gramatyczne, osoby, czasy, tryby i strony, formy stopnia wyższego i najwyższego przymiotników i przysłówków, rozpoznaje części zdania, równoważniki zdania, zdania pojedyncze i złożone;
- 9) rozpoznaje w usłyszanych tekstach popularne związki frazeologiczne i rozumie ich znaczenie.

3. Osiągnięcia w zakresie rozumienia wypowiedzi pisemnych.

Uczeń rozumie wypowiedzi pisemne (np. teksty literackie, artykuły, teksty narracyjne, wywiady, recenzje, listy, kartki pocztowe, e-maile, wpisy na forach i blogach, SMS-y, napisy, broszury, ulotki, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, historyjki obrazkowe):

- 1) czyta teksty literackie przewidziane dla II etapu szkoły podstawowej;
- 2) rozpoznaje podstawowe rodzaje i gatunki literackie;
- 3) potrafi zinterpretować świat przedstawiony utworu literackiego;
- 4) czyta i rozumie teksty użytkowe (listy, instrukcje, komunikaty, ogłoszenia, jadłospisy, przepisy, ulotki reklamowe, rozkłady jazdy);
- 5) potrafi wartościować czytane teksty;
- 6) umie wydobyć z tekstu najistotniejsze informacje oraz główne myśli;
- 7) rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu;
- 8) układa informacje w określonym porządku;
- 9) rozróżnia formalny i nieformalny styl tekstu;
- 10) potrafi czytać głośno z odpowiednim akcentem, dykcją, pauzami i właściwą artykulacją głosek;
- 11) potrafi czytać po cichu ze zrozumieniem;
- 12) rozpoznaje w czytanych tekstach części mowy, rodzaje gramatyczne, rozpoznaje przypadki gramatyczne, osoby, czasy, tryby i strony, formy stopnia wyższego

i najwyższego przymiotników i przysłówków, rozpoznaje części zdania, równoważniki zdania, zdania pojedyncze i złożone;

- 13) rozpoznaje w czytanych tekstach popularne związki frazeologiczne i rozumie ich znaczenie.

4. Osiągnięcia w zakresie tworzenia wypowiedzi ustnych.

Uczeń tworzy krótkie, proste, spójne i logiczne wypowiedzi ustne w języku kaszubskim:

- 1) recytuje teksty w języku kaszubskim, sam wybiera teksty do recytacji, potrafi samodzielnie przygotować interpretacje głosową recytowanego tekstu;
- 2) posługuje się poprawną kaszubszczyzną, potrafi stosować synonimy, unika powtórzeń;
- 3) w swojej wypowiedzi nie miesza słów z języka kaszubskiego i polskiego;
- 4) posługuje się w wypowiedzi ustnej elementami opisu, charakterystyki, opowiadania i sprawozdania;
- 5) przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
- 6) opowiada o zamięowaniach, uczuciach, emocjach;
- 7) wyraża uczucia i emocje swoje i innych;
- 8) przedstawia opinie innych osób; wyraża i uzasadnia swoje opinie na dany temat;
- 9) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji;
- 10) w wypowiedziach poprawnie artykułuje głoski kaszubskie oraz poprawnie realizuje procesy fonetyczne, które zaszły w kaszubszczyźnie;
- 11) stosuje poprawne formy wyrazów odmienne;
- 12) poprawnie akcentuje wyrazy i stosuje właściwą intonację zdaniową;
- 13) stosuje równoważniki zdań, zdania pojedyncze oraz zdania współrzędnie i podrzędnie złożone;
- 14) stosuje popularne związki frazeologiczne ze zrozumieniem ich znaczeń.

7. Osiągnięcia w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnych.

Uczeń próbuje tworzyć spójne i logiczne wypowiedzi pisemne (np. notatkę, opowiadanie, tekst swobodny, rozprawkę, opis, charakterystykę, plan, sprawozdanie, streszczenie, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, pocztówkę, e-mail, list prywatny):

- 1) tworzy teksty w języku kaszubskim na różne tematy, z zachowaniem norm poprawnościowych;
- 2) posługuje się literacką odmianą języka kaszubskiego;
- 3) dostosowuje odmianę i styl wypowiedzi do gatunku, w którym się wypowiada, zamierzonych treści, potrafi tworzyć teksty, w których pojawiają się zdania złożone;
- 4) tworzy teksty, stosując różne formy wypowiedzi (opis, dialog, pamiętnik, notatkę, opowiadanie, tekst swobodny, rozprawkę, charakterystykę, plan, sprawozdanie, streszczenie, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, pocztówkę, e-mail, list prywatny);
- 5) rozpoznaje i stosuje różne formy narracji;

- 6) potrafi napisać charakterystykę, sprawozdanie z własną opinią i komentarzem;
- 7) potrafi napisać plan wypowiedzi argumentacyjnej (ustalić tezę oraz argumenty);
- 8) tworzy pisma użytkowe: życiorys, podanie, list, notatkę;
- 9) przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
- 10) opisuje zamiłowania swoje i innych;
- 11) wyraża uczucia i emocje swoje i innych;
- 12) wyraża i uzasadnia swoje opinie, przedstawia opinie innych osób;
- 13) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do opisywanej sytuacji;
- 14) stosuje poprawne formy wyrazów odmiennych;
- 15) stosuje poznane zasady ortograficzne i interpunkcyjne;
- 16) stosuje równoważniki zdań, zdania pojedyncze oraz zdania współrzędnie i podrzędnie złożone;
- 17) stosuje popularne związki frazeologiczne ze zrozumieniem ich znaczeń.

8. Osiągnięcia w zakresie ustnego reagowania na wypowiedź.

Uczeń odpowiednio reaguje w następujących sytuacjach:

- 1) komunikuje się z otoczeniem;
- 2) posługuje się poznanym zasobem środków językowych w celu nawiązania i poprowadzenia rozmowy, przedstawienia siebie, uzyskania informacji, wyrażenia opinii, prowadzenia negocjacji, prośby o radę, pytania o pozwolenie, wyrażenia uczuć i emocji;
- 3) stosuje w komunikacji bogaty zasób słownictwa i funkcji komunikacyjnych;
- 4) potrafi zamieniać nieznanne słowa synonimami, przekładem lub parafrazą;
- 5) samodzielnie potrafi budować wypowiedzi;
- 6) bierze udział w dyskusji z zachowaniem zasad kultury;
- 7) argumentuje, uzasadnia swoje zdanie, odpowiada na argumenty innych osób;
- 8) przeprowadza wywiad na wybrany temat.

9. Osiągnięcia w zakresie pisemnego reagowania na wypowiedź.

Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, krótki list prywatny, e-mail, wpis w komunikatorze) w typowych sytuacjach:

- 1) nawiązuje i prowadzi rozmowy, przedstawia siebie, uzyskuje informacje, wyraża opinie;
- 2) bierze udział w dyskusji na nieskomplikowane tematy z zachowaniem kultury wypowiedzi.

10. Osiągnięcia w zakresie przetwarzania wypowiedzi.

Uczeń przetwarza ustnie lub pisemnie tekst pisemny oraz wypowiedź ustną. Tworzy opis, charakterystykę, streszczenie, tłumaczenie, plan, scenariusz, zawiadomienie itp.:

- 1) przekazuje w języku kaszubskim informacje zawarte w tekstach kultury: pisanych i mówionych, materiałach wizualnych (np. obrazach, piktogramach, symbolach,

- mapach, wykresach,), audiowizualnych (np. audycjach telewizyjnych, filmach, reklamach itp.) i materiałach dźwiękowych (piosenki, audycje radiowe, audiobooki);
- 2) przekazuje w języku polskim informacje na temat tekstów usłyszanych w języku kaszubskim;
 - 3) relacjonuje po kaszubsku tekstu usłyszane lub przeczytane w języku polskim;
 - 4) tworzy tekst wykorzystując elementy różnych form wypowiedzi;
 - 5) buduje sprawozdania;
 - 6) streszcza utwory literackie, teksty popularnonaukowe i inne rodzaje tekstów;
 - 7) dokonuje selekcji informacji i hierarchizuje je;
 - 8) relacjonuje audycje radiowe oraz programy telewizyjne, np. pozyskiwane z internetu;
 - 9) przytacza zasłyszane opinie;
 - 10) ocenia wartość usłyszanych, przeczytanych lub obejrzanych tekstów kultury i krytycznie się do nich ustosunkować;
 - 11) umie wykorzystać teksty pomocnicze, tabele, zestawienia, przypisy;
 - 12) dokonuje analizy i syntezy tekstów.

11. Kształcenie w zakresie treści kulturowych.

- 1) Perspektywa świata: miejscowości, gminy i powiaty na Kaszubach. Kaszuby jako region (geografia i przyroda regionu).
- 2) Przestrzeń regionu: architektura regionu, obiekty zabytkowe i typowe dla kultury kaszubskiej i pomorskiej.
- 3) Geografia literacka: wsie, miasta, gminy, powiaty, region w legendach i innych tekstach literackich i kulturowych.
- 4) Symbole Kaszub (godło, hymn, barwy, stolice).
- 5) Świat kaszubski, społeczność i ludzie w literaturze.
- 6) Rok obrzędowy na Kaszubach.
- 7) Obrzędowość rodzinna i wspólnotowa:(np. pusta nocy, „ściananie kani”, pobożność maryjna, taniec feretronów, pielgrzymki, święta kaszubskie, zjazdy Kaszubów);
- 8) Wartości w kaszubskiej literaturze: (np. mądrość, przyjaźń, rozumność, odpowiedzialność, braterstwo, zaangażowanie, miłość).
- 9) Skarby Kaszub w literaturze (np. język, ojczyzna, przyroda).
- 10) Znaczące postaci i fakty historyczne wpisane w literaturę i kulturę kaszubską.
- 11) Morze i ziemia w literaturze i innych tekstach kultury.
- 12) Praca i ludzie związani z morzem i z uprawą ziemi, leśnictwem, wodami lądowymi;
- 13) Sztuka ludowa i rzemiosło użytkowe (np. ceramika, rzeźba, instrumenty muzyczne, plecionkarstwo, bursztyniarstwo, rogarstwo).
- 14) Haft kaszubski i regionalny: projektowanie, szkoły haftu, hafty czepcowe, klasztorne, wielokulturowe pochodzenia elementów haftu kaszubskiego.
- 15) Gry, zabawy, rozrywka: sztuki plastyczne, śpiew i muzyka, teatr, literatura rozrywkowa.

- mapach, wykresach,), audiowizualnych (np. audycjach telewizyjnych, filmach, reklamach itp.) i materiałach dźwiękowych (piosenki, audycje radiowe, audiobooki);
- 2) przekazuje w języku polskim informacje na temat tekstów usłyszanych w języku kaszubskim;
 - 3) relacjonuje po kaszubsku teksty usłyszane lub przeczytane w języku polskim;
 - 4) tworzy tekst wykorzystując elementy różnych form wypowiedzi;
 - 5) buduje sprawozdania;
 - 6) streszcza utwory literackie, teksty popularnonaukowe i inne rodzaje tekstów;
 - 7) dokonuje selekcji informacji i hierarchizuje je;
 - 8) relacjonuje audycje radiowe oraz programy telewizyjne, np. pozyskiwane z internetu;
 - 9) przytacza zasłyszane opinie;
 - 10) ocenia wartość usłyszanych, przeczytanych lub obejrzanych tekstów kultury i krytycznie się do nich ustosunkować;
 - 11) umie wykorzystać teksty pomocnicze, tabele, zestawienia, przypisy;
 - 12) dokonuje analizy i syntezy tekstów.

11. Kształcenie w zakresie treści kulturowych.

- 1) Perspektywa świata: miejscowości, gminy i powiaty na Kaszubach. Kaszuby jako region (geografia i przyroda regionu).
- 2) Przestrzeń regionu: architektura regionu, obiekty zabytkowe i typowe dla kultury kaszubskiej i pomorskiej.
- 3) Geografia literacka: wsie, miasta, gminy, powiaty, region w legendach i innych tekstach literackich i kulturowych.
- 4) Symbole Kaszub (godło, hymn, barwy, stolice).
- 5) Świat kaszubski, społeczność i ludzie w literaturze.
- 6) Rok obrzędowy na Kaszubach.
- 7) Obrzędowość rodzinna i wspólnotowa:(np. pusta nocy, „ściananie kani”, pobożność maryjna, taniec feretronów, pielgrzymki, święta kaszubskie, zjazdy Kaszubów);
- 8) Wartości w kaszubskiej literaturze: (np. mądrość, przyjaźń, rozumność, odpowiedzialność, braterstwo, zaangażowanie, miłość).
- 9) Skarby Kaszub w literaturze (np. język, ojczyzna, przyroda).
- 10) Znaczące postaci i fakty historyczne wpisane w literaturę i kulturę kaszubską.
- 11) Morze i ziemia w literaturze i innych tekstach kultury.
- 12) Praca i ludzie związani z morzem i z uprawą ziemi, leśnictwem, wodami lądowymi;
- 13) Sztuka ludowa i rzemiosło użytkowe (np. ceramika, rzeźba, instrumenty muzyczne, plecionkarstwo, bursztyniarstwo, rogarstwo).
- 14) Haft kaszubski i regionalny: projektowanie, szkoły haftu, hafty czepcowe, klasztorne, wielokulturowe pochodzenia elementów haftu kaszubskiego.
- 15) Gry, zabawy, rozrywka: sztuki plastyczne, śpiew i muzyka, teatr, literatura rozrywkowa.

Warunki i sposób realizacji

Edukacja kaszubska jest procesem, w ramach którego kształtuje się językowa, kulturowa i tożsamościowa świadomość dziecka i młodego człowieka. Partnerem w tym procesie powinna być rodzina ucznia, środowisko lokalne i regionalne.

Dla wspólnoty Kaszubów ważne jest trwanie i rozwój języka kaszubskiego jako szczególnego dobra i kultury kaszubskiej rozumianej jako dziedzictwo Kaszubów. Kultura rozumiana jest jako materialne wytwory i niematerialne dziedzictwo.

Edukacja kaszubska przebiega w dwóch dopełniających się obszarach: nauki języka kaszubskiego i nauki o języku i kulturze kaszubskiej. Dlatego treści kulturowe (w tym treści historyczne) i wiedza o języku ujmowane są w sposób całościowy i traktowane jako towarzysze nauce języka kaszubskiego.

Nauczanie języka kaszubskiego uczniów odbywa się przy użyciu metod komunikacyjnych i obejmuje: słownictwo, wymowę (z uwzględnieniem fonetyki języka literackiego), naukę czytania i pisanie w języku literackim (w zależności od poziomu edukacyjnego) i translację kaszubsko-polską i polsko-kaszubską, wypowiedzi swobodne i kierowane, czytanie ze zrozumieniem i operacje językowe na tekście pisanym, pisanie ze słuchu, ekspresję twórczą ucznia (tworzenie poezji, prozy, i innych tekstów o charakterze artystycznym i użytkowym). Nauczanie wiedzy o kulturze kaszubskiej i języku kaszubskim odbywa się przy użyciu metod i form pracy, które kształtują kompetencje kulturowe i międzykulturowe uczniów oraz ich zaangażowanie w życie regionu i państwa. Szczególnym obszarem edukacji kaszubskiej jest jej wymiar aksjologiczny. Podstawa wskazuje przykładowe wartości ważne dla dziedzictwa kultury kaszubskiej, które zostały zawarte i opisane w tekstach kultury kaszubskiej.

Nauczanie literackiego języka kaszubskiego uwzględnia domową (lokalną) odmianę języka, której znajomość (bierną bądź czynną) posiada uczeń, lub która jest językiem rodziny ucznia (rodziców, dziadków, rodzeństwa) w sytuacji, gdy transmisja pokoleniowa języka kaszubskiego została zerwana, czyli wtedy uczeń sam nie zna języka swych dziadków i/lub rodziców.

Nauczanie treści kulturowych, które towarzyszą nauce języka kaszubskiego uwzględnia dwutorowość rozwoju kultury kaszubskiej: jej uniwersalność (regionalność) i lokalną szczególność. Uniwersalność kultury kaszubskiej wynika z tradycji ujmowania kultury regionu jako wartości ogólnoludzkiej. Kultura regionu jest wytworem procesów historycznych i społecznych Kaszubów oraz warunków geograficzno-przyrodniczych środowiska życia Kaszubów i Pomorzan. Szczególność kultury kaszubskiej wynika z jej właściwości lokalnych społeczności Kaszubów, przejawia się w lokalnej (domowej) odmianie języka kaszubskiego i specyfice kulturowej wynikającej ze społecznych, historycznych i geograficzno-przyrodniczej dyferencji. Lokalna odmiana języka i kultury kaszubskiej wymagają takiej samej uwagi jak literacki (standaryzowany) język kaszubski i kultura ogólnokaszubska. Nauczenie treści historycznych – rozumianych jako część treści kulturowych – towarzyszy nauce języka i wiąże się przede wszystkim z konstruowaniem kontekstu powstania dzieła literackiego i rozwoju jego fabuły a także z wykorzystaniem i tworzeniem piśmiennictwa kaszubskiego. Podstawa rozróżnia historię ogólną Kaszubów

i Kaszub od historii lokalnej i rodzinnej. Pierwsza ma szczególne znaczenie dla budowania świadomości uczniów. Druga sprzyja tworzeniu związków emocjonalnych i poznawczych na fundamencie osobistych, rodzinnych i lokalnych doświadczeń biograficznych uczniów. Praktyczna nauka treści historycznych wspiera naukę języka i kultury kaszubskiej i jednocześnie jest wspierana bezpośrednim poznaniem miejsc, obiektów historycznych, spotkaniami z opowieściami osób, które miały bądź mają żywy udział w tworzeniu kultury kaszubskiej i są aktorami procesów historycznych. Podstawową formą jej realizacji są wycieczki, które pozwolą realizować treści z zakresu historii powszechnej, lokalnej i rodzinnej.

Wycieczki i warsztaty edukacyjne jako integralny element procesu kształcenia językowego i kulturowego. Wycieczki i warsztaty edukacyjne stanowią postać sytuacyjnej nauki języka i są integralną częścią procesu kształcenia językowego. Mają na celu:

- a) pozyskiwanie nowej wiedzy;
- b) rozwijanie umiejętności komunikacji w naturalnym środowisku społecznym;
- c) rozwijanie świadomości językowej i tożsamościowej.

Wycieczki i warsztaty edukacyjne powinny integrować treści z zakresu kształcenia językowego i szeroko pojętego kształcenia kulturowego (historia, literatura, sztuka) oraz geograficzno-przyrodniczego i społecznego.